

EL BALL DE DIABLES A RIBES:

75 ANYS DEL RETORN DE L'INVERN

Comissió del 75è Aniversari

Una de les fotografies més antigues que es conserven del ball de diables a Ribes. Festa Major de Sant Pere de 1951.

El més important era sortir

Aquesta Festa Major de Sant Pere de 2026 fa 75 anys exactes de la recuperació del ball de diables a Ribes per la **Festa Major de Sant Pere de 1951**. Una efemèride que les colles actuals no només volem recordar, sinó que volem honorar com es mereix.

No hi ha gaires poblacions que, al llarg de tot el segle XX i el que portem de XXI, hagin tingut un ball de diables al carrer durant 75 anys de manera continuada, que no vol dir explícitament ininterrompuda. Anterior a Ribes, en tot Catalunya, només hi ha l'Arboç, Vilafranca, Sant Quintí, Sitges i Vilanova. I creiem que aquesta excepcionalitat s'ha de posar en valor.

Evidentment, una xifra o una antiguitat, per si sola, no fa que una cosa sigui millor o pitjor que qual-sevol altra. En cap cas. Però aquests tres quarts de segle de ball de diables a Ribes exemplifiquen que, generació rere generació, hi ha hagut la voluntat de ser-hi. Que no s'han perdut mai les ganes de sortir ni en els contextos més difícils, com una dictadura molt hostil per a tothom i, particularment, per a la cultura catalana. Que sempre hi ha hagut la tossuderia de no fallar a la Festa Major, tot i que els mitjans fossin escassos i els coneixements sobre el que s'estava representant tampoc fossin excessius.

Des de 1951, a Ribes, el ball de diables hi ha sigut. I, vist amb perspectiva, el missatge que ens deixen aquells antics diables, sense ser-ne conscients en el seu moment, és que el més important potser no era com se sortia, sinó el simple fet de sortir. **Mantenir la festa, el ritual, la identitat.** I és aquesta persistència de tots els diables que ens han precedit, juntament amb tota la gent que hi ha col·laborat des de fora les colles, la que ens ha permès arribar fins aquí.

El ball de diables, en formació i fent una mena de salt a l'estil Vilanova, durant la Festa Major de Sant Pere de 1951.

Estrena del Ball de Diables de Ribes Colla Històrica durant la Festa del Roser de 2026.

Celebrar, divulgar i reconèixer

Avui, 75 anys després, ens sembla de justícia posar context a la nostra existència. És per tot plegat que plantejem aquesta commemoració sobre tres eixos fonamentals: celebració, divulgació i reconeixement. Tres potes que es complementen i que donen sentit a tot el camí recorregut

- **Volem celebrar que hem arribat fins aquí.** I, sobretot, que tenim ganes de continuar celebrant. Si no fos així, res no tindria sentit. Malgrat les adversitats individuals i col·lectives de cada moment, els ribetans i ribetanes hem continuat fent festes majors. Segurament, el moment de l'any que ens fa ser més comunitat. I en aquestes celebracions compartides, des de 1951, hi ha anat sortint el ball de diables. Que per molts anys puguem continuar vivint-les plegats.
- **Però també volem divulgar.** Aprofitar aquesta commemoració per conèixer millor d'on venim, què estem fent i cap a on volem anar. L'herència que ens han deixat els antics diables i la transmissió d'aquest llegat a les futures generacions. Quan coneixes allò que fas, t'ho estimes més. I, quan t'ho estimes més, li dones més valor a la seva preservació.
- **És per això que, a banda de celebrar i divulgar, també volem reconèixer.** Reconèixer totes les persones que, sortint-hi directament o col·laborant-hi des de fora, han contribuït a mantenir el ball de diables a Ribes fins als nostres dies. I, sobretot, en aquest 75è aniversari, aquells joves ribetans que l'any 1951 es van organitzar per tornar-lo a treure'l al carrer. Sense ells i tots els que han vingut darrere, ens hauria costat molt més reobrir les portes de l'Infern. El nostre etern agraïment.

Els ingredients de la recuperació

Ribes té ball de diables documentat des de 1882. Fins al 1936, quan esclata la Guerra Civil Espanyola, la presència del ball de diables és intermitent. Entre dietaris personals, programes de Festa Major i premsa local de l'època, hi ha festes majors en què el ball apareix citat, altres en què no i altres en què no s'enumera cap ball popular i, per tant, es fa impossible saber si no en va sortir cap o, senzillament, si es va obviar esmentar-los.

La Guerra Civil va estroncar milions de vides i, evidentment, també la cultura popular catalana. Les festes majors, com altres tradicions del país, van deixar de celebrar-se i, quan van reprendre's, havien de cenyir-se a les directrius de la dictadura franquista.

A Ribes, però, s'hi van donar tres fets que van permetre ser pioners en la recuperació del ball de diables:

- En primer lloc, **l'existència d'un grup de ribetans que defensaven les tradicions pròpies** i que –ja fos per afinitat, per conveniència o per necessitat– van saber guanyar-se el vistiplau de les autoritats franquistes per anar recuperant i ampliant la nòmina de balls populars que sortien per la Festa Major.
- En segon lloc, **la presència, per Sant Pere de 1949, del Ball de Diables de Vilanova i la Geltrú** (el primer que es va recuperar, el 1947, al cap d'uns anys de dictadura), que va permetre a Ribes tornar a gaudir d'un ball de diables per Festa Major.
- I, en tercer lloc, **l'empenta d'un grup de joves ribetans de l'època** que, potser sense gaires coneixements previs però carregats d'il·lusió, van tirar endavant el ball de diables en un context de precarietat i repressió en què fer reviure les tradicions pròpies del país era una excepció.

Tradició continuada sense model homogeni

No es pot entendre la manera de ser i l'evolució que ha tingut el ball de diables a Ribes sense tenir present com va funcionar durant una bona pila d'anys. A diferència de les colles actuals, amb una estructura col·lectiva organitzada que facilita la seva conservació en el temps, **el ball de diables dels anys 50, 60, 70 i 80 era ben diferent**. De fet, tindria més similitud amb els balls de bastons d'anys enrere, quan les colles eren més volàtils i les seves denominacions responien als noms personals dels caps de colla, que no pas amb els balls de diables que coneixem avui.

Antics diables ribetans de diferents èpoques recorden que **només s'acostumava a sortir fins al moment d'anar-se'n a fer el servei militar**, quan es veien obligats a deixar la colla. La majoria d'ells, quan tornaven a Ribes, ja no trobaven escaient tornar a sortir de diable perquè tenien altres inquietuds o perquè la majoria dels seus amics també havien plegat.

Això feia que la vida com a diable actués durés pocs anys i que molts dels components fossin menors d'edat. Hi ha festes majors dels anys 80 i 90 en què el nombre de colles adultes oscil·la entre 2 i 3 en funció de l'any, però això no impedia que fins i tot la colla més gran-antiga del moment estigués formada, en bona part, per adolescents menors d'edat.

Així mateix, com que la majoria d'integrants plegaven en el mateix moment per fer la *mili*, hi havia relleus generacionals significatius, en què es renovava gairebé tota la colla sencera. I a això se li ha de sumar pocs recursos econòmics, el

Anada a Ofici de la Festa Major de Sant Pere de finals dels anys 50

desconeixement d'aspectes propis del ball de diables i l'absència d'un traspàs de coneixements a les noves incorporacions. Tot plegat propiciava que, **si bé es mantenia el ball de diables al carrer (i això, en si mateix, ja tenia molt de mèrit), la manera de representar-lo incorporava matisos de cada generació:** els qui van començar a córrer, els qui van posar-se una cua als pantalons, els qui van fer que cadascú es pintés el seu vestit a la seva manera o els qui van ampliar el nombre de timbalers. Una tradició continuada, però sense un model homogeni.

De fet, no és fins al 1995, quan la colla més gran-antiga del moment acaba formulant l'actual Ball de Diables de Ribes, que aquest model generacional de durada determinada arriba a la seva fi. Des d'aleshores, el ball de diables comença a estructurar-se a Ribes a partir de colles estables que perduren en el temps. És just el mateix que passa amb la generació de diables que vindria just per sota, que l'any 1995 creava la colla adolescent del Ball de Diables Mitjana i que l'any 2002, coincidint amb la majoria d'edat dels seus membres, formava l'actual Colla Jove com a segon ball de diables adult de Ribes.

LES 6 COLLES ACTUALS

Diablers Petits de Ribes

Colla infantil / Dels 8 als 10 anys

Diablers Infernals de Ribes

Colla infantil / Dels 10 als 14 anys

Ball de Diables de Ribes Colla Mitjana

Colla juvenil / Dels 14 als 18 anys

Ball de Diables de Ribes Colla Jove

Colla adulta / A partir dels 18 anys

Ball de Diables de Ribes

Colla adulta / A partir dels 18 anys

Ball de Diables de Ribes Colla Històrica

Colla veterana d'antics diables /
A partir dels 50 anys

La primera colla infantil de Ribes, per la Festa Major de Sant Pere de 1978.

Una pedrera pionera que nodreix el camí

El ball de diables ribetà té particularitats que l'han fet pioner en alguns aspectes. Una d'elles és que va ser dels primers a tenir-hi dones, coincidint amb la restauració de democràcia municipal, que també van tenir repercussió en les festes majors de Ribes. També va ser dels primers a tenir persones amb diversitat funcional, gràcies al compromís del teixit sociocultural del poble i a la feina de les famílies que van lluitar per l'educació inclusiva, que van convertir en normalitat el que fins aleshores no ho era. I també va ser dels primers que va tenir una colla infantil. Una pedrera prolífica que, inesgotablement, no ha parat de nodrir les colles adultes i que, en alguns casos, també **ha sigut la porta d'entrada per arrelar-se a Ribes i per interactuar per primer cop amb la cultura catalana.**

Les dues primeres colles infantils existents a Ribes il·lustren el canvi de model entre les generacions temporals de diables fins a les colles estructurades. **La primera va començar a sortir el 1978.** Els seus integrants, que tenien entre 9 i 10 anys, van continuar sortint junts fins a arribar a convertir-se en la colla més gran-antiga del moment.

Només un any després, el 1979, es va crear la segona colla infantil, amb infants una mica més petits. I aquesta, a diferència de l'anterior, es va mantenir sempre com a colla infantil sota la denominació de Diables Petits de Ribes. És a dir: tot i que anava entrant canalla nova a mesura que els seus components anaven creixent i marxant, els seus responsables i el seu nom es van mantenir. És per això que els Diables Petits van ser, a la pràctica, la primera colla estructurada de Ribes, que sempre s'ha mantingut com la colla inicial on es comença a ser diable. I és també per aquesta inèrcia que la colla, que ha arribat fins als nostres dies, sempre ha celebrat com a aniversari la creació de la segona colla (el 1979) en lloc de la creació de la primera (el 1978).

La peculiaritat de les colles juvenils

A partir del naixement de les dues primeres colles infantils, es va generar un altre fet fins aleshores inèdit a Ribes: l'existència de colles juvenils (se'n podrien dir també d'adolescents). És a dir: les que quedaven entre els Diables Petits i la colla més gran-antiga de cada moment.

Quan no hi havia colles infantils, en el moment que una generació plegava de la colla més gran-antiga, la següent remesa passava a assumir, automàticament, la continuació del ball de diables adult –l'únic que hi havia–, encara que els seus integrants fossin menors d'edat. Des de principis dels anys 80, quan la colla més gran-antiga del moment plegava, la rellevava la colla adolescent que la seguia per sota. I, així, successivament.

Aquestes colles adolescents no tenien nom. Els programes de Festa Major de l'època les denominaven simplement com a “diables” i, com en el cas dels balls de bastons, acompanyats pel nom del respectiu cap de colla.

És a partir dels anys 90 quan es creen les primeres colles adolescents estructurades:

- **La primera va ser el Ball de Diables Mitjans,** en funcionament des del 1995 fins al 2001. L'any següent, el 2002, els seus integrants van constituir l'actual Colla Jove, si bé alguns dels seus caps de colla van entrar al Ball de Diables.
- **Darrere del Ball de Diables Mitjans es va crear la Colla Infernal.** Va estar operativa, aproximadament, des del 2000 fins al 2005, quan els seus membres es van integrar a la Colla Jove. El nom de Colla Infernal es va recuperar fa pocs anys per anomenar l'actual colla infantil que va dels 10 als 14 anys.
- **I, finalment, el 2001, es van crear els Dimonis de Ribes.** D'entrada, com una segona colla petita, en paral·lel als Diables Petits, per poder absorbir l'elevada demanda que hi havia per sortir a la festa. Amb el temps, aquest nom se'l va quedar la colla juvenil que ara s'anomena Ball de Diables de Ribes Colla Mitjana.

Ribes és de les poques poblacions catalanes amb un ball de diables de la franja 14-18 anys. En la majoria dels pobles, hi ha un buit entre les colles infantils i les adultes. La tradició de colles infantils que ha tingut Ribes durant les últimes dècades, així com l'ordenació feta en el seu moment per les mateixes colles i la Comissió de Balls Populars, ha permès garantir la presència de diables en totes les franges d'edat.

Entre la sana rivalitat i la cooperació

Actualment, a Catalunya, hi ha al voltant de 300 colles adultes de diables en totes les seves varietats. De totes aquestes, **que segueixin el model de ball de diables n'hi ha menys de 50. I, d'aquestes, que segueixin el model de ball de diables i comparteixin població només hi ha els casos de Sitges (amb 3 colles) i Ribes (amb 2).**

Aquesta excepcionalitat està plenament integrada al poble. La pedrera que puja per sota ja sap que, quan arriba als 18 anys i deixa de sortir a la Colla Mitjana, pot acabar en qualsevol de les dues colles adultes. I en l'elecció de cadascú hi entren diversos factors: no només l'afinitat personal o per la manera de fer, sinó també el temps de llista d'espera que tingui cada colla en cada moment.

A la pràctica, això es tradueix en grups heterogenis que a vegades tenen bons amics i fins i tot familiars repartits en colles diferents. I això, a part de la lògica i sana rivalitat que genera entre ambdues colles, també enforteix la cooperació entre col·lectius. Bona prova d'això és l'organització d'aquest 75è aniversari, vehiculat a través d'una comissió nascuda inicialment del Ball de Diables de Ribes i del Ball de Diables de Ribes Colla Jove, que també ha acabat incorporant-hi representants de la Colla Històrica i de les colles infantils.

Cadascun amb la seva pròpia trajectòria i amb els seus signes d'identitat, **els dos balls de diables adults de Ribes estan habituats a col·laborar de manera habitual** en l'organització del Correfoc de Sant Pau, en el qual comparteixen organització amb el Drac de Tres Caps. Durant els últims anys, també han organitzat puntualment activitats com l'antiga Panera del Correfoc, el Trakasound o la Xerrada Diabòlica. I, a més, també van ser els iniciadors, juntament amb el GER i els Xulius, de les Barraques de Ribes.

El Ball de Diables de Ribes, per la Cercavila de Vigília de Sant Pau de 2026.

El Ball de Diables de Ribes Colla Jove, per la Baixada de Sant Pau de 2026.

Retrobar-se per compartir records (i tiberis)

L'últim esglaó del ball de diables a Ribes és la recentment estrenada Colla Històrica. Nascuda l'any 2020 en el si de la Colla Jove, es tracta de la colla més recent però, alhora, la que **recupera la manera més antiga de representar el ball de diables a Ribes.**

La colla reuneix antics diables ribetans de diferents generacions que ja no estaven en actiu. Un punt de trobada per compartir records, per recuperar sensacions de diable i, per descomptat, per gaudir de bons tiberis.

A diferència de les altres 5 colles, no participa en les cercaviles de les festes majors, sinó només en actes o jornades festives que s'hagin recuperat. És per això que el seu calendari d'actuacions a Ribes consisteix, de moment, en tres úniques actuacions:

- D'una banda, el mes de gener, **les centenàries visites del ball de diables per les masies**, en format readaptat i ubicat en el cap de setmana anterior al Correfoc de Sant Pau.
- De l'altra, el mes de maig, **la recuperada Festa del Roser**, ja documentada des de 1524, que serà el marc festiu per convidar cada any un ball de diables format per membres veterans.
- Finalment, un cop cada 5 anys, també participa en **el Correfoc de Llegendra**.

El combat dialèctic que no s'acaba mai

Els parlaments són l'origen i l'essència dels balls de diables de model penedesenc. **Els actes sacramentals representen la lluita eterna del Bé contra el Mal.** S'hi enfronten els diables, representants de l'Infern i comandats per Llucifer i Diablessa, contra els àngels, representants del Cel i comandats per l'Arcàngel Sant Miquel. Ribes és de les poques poblacions que disposa de quatre actes sacramentals.

ACTE SACRAMENTAL ANTIC

D'autor anònim, data de finals del segle XIX i se sap que es va representar en diverses ocasions fins a l'esclat de la Guerra Civil. El vilafranquí Pere Grases i González en va fer una transcripció durant els anys 30, quan va venir a Ribes a veure'n les festes majors per incloure alguns dels seus balls parlats en un recull de folklore català d'aquella època. Aquest manuscrit va quedar a Veneçuela, on Grases s'hi havia exiliat a causa del triomf de les tropes franquistes. **L'historiador Xavier Miret i Mestre en va aconseguir, a principis dels 90, una fotocòpia cedida pel mateix Pere Grases** en una de les visites a Vilafranca i la va lliurar al Ball de Diables. La colla el va recuperar íntegrament per la Festa Major de Sant Pau de 1996 i, des de principis dels 2000, en va adoptar la part inicial i la part final per embolcallar els versos satírics que recita cada Festa Major. Els Diables Petits també n'utilitzen fragments per introduir i culminar els seus versos satírics. Ara, 30 anys després de la seva recuperació, la Colla Històrica l'ha tornat a representar sencer a Ribes.

ACTE SACRAMENTAL DE JAUME GÓMEZ I PUIG

Ribes va ser present, l'any 1976 (fa 50 anys), en la que es considera la **primera trobada de balls de diables de Catalunya**. Es va celebrar el 31 d'agost a Vilafranca del Penedès, en el marc de la Festa Major de Sant Fèlix. En aquesta concen-

tració hi van participar les úniques colles que existien en aquell moment: l'Arboç, Vilafranca, Sant Quintí, Sitges, Vilanova i Ribes. La jornada incloïa la representació de l'Acte Sacramental de cada ball de diables. Com que els ribetans no tenien a mà el text antic, l'activista cultural ribetà Jaume Gómez i Puig en va escriure un expressament per a aquella sortida. El Ball de Diables el va representar per Sant Pau de 1999 i la Colla Històrica ho va fer el 2025 al Centre Parroquial, entitat amb la qual Jaume Gómez va estar vinculat.

ACTE SACRAMENTAL DE LA COLLA JOVE

Escrit internament des de la mateixa colla, es va estrenar per Sant Pau de 2017, coincidint amb el **25è aniversari dels seus orígens en els Diables Petits**. La part inicial i la part final són les que ara embolcallen els versos satírics que la colla recita per Sant Pau i Sant Pere. La Colla Històrica també l'ha recitat, amb alguna adaptació, en diverses ocasions del Ball de Diables per les Masies.

ACTE SACRAMENTAL DE LA COLLA MITJANA

És el més recent dels quatre balls parlats. Escrit també per membres de la colla, **es va estrenar parcialment l'any passat**, durant un acte propi de la colla, coincidint amb el 30è aniversari de la creació de l'antic Ball de Diables Mitjans. L'actual Colla Mitjana té previst estrenar-lo al complet ben aviat.

Representació de l'Acte Sacramental de Jaume Gómez i Puig, l'any 1976, a Vilafranca del Penedès.

Veritats en forma de rima

A banda dels actes sacramentals, els balls de diables també tenen el costum de recitar versos satírics. En el cas de Ribes, també **és de les poques poblacions que ho fa dues vegades cada any**: tant per Sant Pau com per Sant Pere.

Els versos satírics ribetans responen als cànons habituals dels balls de diables:

- Repàs de l'actualitat i la quotidianitat local, amb pinzellades de temes nacionals i internacionals.
- Quartetes de frases heptasil·làbiques (tot i que no sempre s'aconsegueix).
- Rimes A-B-A-B o, si no és possible, Lliure-A-Lliure-A.
- Resposta de Llucifer –i, en algun cas, de Diablessa– a cada vers d'un diable.

Tots els versos es reciten amb una cantarella característica que els antics diables que van recuperar el ball a Ribes feien a imitació de l'antiga figura dels pregoners de poble. En les actuacions d'avui, a banda de la introducció i la culminació, cada colla fa 7 versos satírics, en al·lusió als 7 Pecats Capitals. A més, des de principis dels 2000, **és habitual que acabin amb la representació d'una cançó**. En ocasions puntuals, fins i tot, hi han afegit petites *performances* o projeccions audiovisuals.

Per norma general, els versos satírics els escriuen els mateixos membres de les colles i es mantenen en estricte secret fins al dia de la representació. Totes les generacions han tingut els seus especialistes a l'hora d'escriure'n i, en alguns casos, també hi han participat persones externes que hi aportaven idees o, fins i tot, versos ja escrits.

Durant molts anys, el responsable d'escriure'ls va ser Jaume Gómez i Puig, que recollia les idees i inquietuds de la colla del moment per convertir-les en quartetes satíriques per a tots els públics. Els mateixos diables anaven a casa seva per recollir els versos pocs dies abans de la Festa Major. Tot sovint, a l'hora de fer la representació a peu de plaça, també **hi afegien algunes improvisacions in situ per fer-los una mica més escatològics i punyents**. De fet, alguns dels autors que han escrit més versos durant els darrers anys consideren que la tendència actual ha derivat cap al moralisme, amb versos més autocensurats que intenten encaixar en allò políticament correcte.

En clau d'arxiu, la cerca ingent de l'historiador Josep-Lluís Palacios i López va permetre recuperar diversos versos satírics de la dècada dels 50. La memòria d'un diable d'aquella època, el recentment traspassat Enric Albà i Bolet, també va possibilitar reescriure un vers que ell mateix recitava durant aquells anys.

De les 12 carretilles, al foc d'avui

Una part imprescindible dels diables és la piro-tècnia. És impossible concebre un correfoc o una cercavila sense espurnes, trons i aquella olor de pólvora que, per als qui estimen aquesta tradició, resulta tan característica. Però no sempre els diables han cremat el volum de carretilles que veiem actualment.

Hem passat de la dotzena de carretilles que cremaven els antics diable en tota una Festa Major sencera fins a la quantitat actual, que en un sol correfoc pot arribar a superar fàcilment el miler de carretilles. Alguns components de les colles adultes encara recorden que, quan eren petits i feien de diable, tiraven piules; avui dia, en canvi, les colles infantils ja disposen d'una pirotècnia específica i regulada.

Antigament, **els diables s'encenien directament les carretilles amb metxes o cigars i les portaven guardades a les butxaques internes de les casaques o en sarrons** (també coneguts com a civaders en altres punts del país). Actualment, les colles de Ribes compten amb la figura de l'encenedor o fogall, el diable encarregat de donar foc a la resta. És una tasca important que requereix un gran coneixement de la pirotècnia, ja que aquesta persona és qui marca el ritme de l'actuació. Encara avui es fan servir sarrons però, en aquest cas, plens de carretilles i portats per la intendència per repartir entre els diables. El gran volum de pólvora, però, es transporta en carros, que en faciliten el trasllat i milloren la seguretat. Els diables ribetans, doncs, ja no porten la pirotècnia a sobre.

L'evolució de la pirotècnia també ha estat molt significativa. Cada vegada hi ha més varietat de coets al mercat i s'han anat creant noves empreses dedicades a la seva fabricació i distribució. Els elements pirotècnics més habituals dels diables són les carretilles i els sortidors, però existeix un ampli ventall de possibilitats pel que fa a la durada, la intensitat, el color i els efectes visuals. Això, òbviament, no sempre havia estat així.

Fa 75 anys, les carretilles es feien gairebé artesanalment. Tenien càrregues de pólvora irregulars, generaven menys espurnes que les actuals i, sovint, es prioritza el tro per damunt de l'efecte visual. Amb l'arribada dels anys 80 i l'expansió del món del foc, la demanda va créixer notablement. I, cap als anys 90, la carretilla va deixar de ser només soroll i espurna per buscar també sincronització i intensitat visual. A partir d'aquell moment, l'estètica de les enceses va començar a tenir cada cop més protagonisme i les empreses del sector pirotècnic van començar a treballar molt més adaptades a les necessitats de les colles i es van anar adaptant a les regulacions que anaven sortint.

A Ribes, a finals dels anys 80, només es tiraven carretilles. Aproximadament, unes 900 per colla cada Festa Major. Els diables no pagaven quota ni tenien patrocinadors i, també per això, no feien cap comanda extra. Només sortien amb les que comprava l'Ajuntament, que es repartien una per una entre les colles participants.

Durant les cercaviles, els coets es portaven en bosses de gimnàs o en pots de pintura. I els encarregats de repartir-los eren gent del públic que no formava part de la colla i que accedia a fer aquesta tasca a canvi de quedar-se'n uns quants per a ús personal.

Ja a mitjans dels 90, els diables van començar a tirar sortidors de Blanc Francès, que ja tirava el Drac de Tres Caps. En aquell moment, la compra de pirotècnia no la feia pròpiament l'Ajuntament, sinó que la derivava a l'extinta Comissió de Festes, que negociava directament amb la Pirotècnia Igual el pressupost de les colles de foc i també el Castell de Foc.

Des d'aquella època, el responsable de coordinar la compra i la distribució de la pirotècnia és en Xavier Coll i Pascual, més conegut com a *Peco Xic*, que adapta la comanda a les peticions que rep per part de les colles.

Amb els anys, la intensitat de les enceses ha anat augmentant fins a arribar al nivell actual. Tot i això, cal recordar que la bellesa d'aquesta tradició no recau en qui crema més, sinó en qui sap oferir una encesa visualment més estètica i atractiva. Sovint, menys és més.

En aquesta evolució cap a una importància més gran de l'execució també hi tenen un paper clau els timbalers, que acompanyen amb els seus tocs el ball dels diables. Actualment, **moltes enceses es coordinen amb el ritme dels timbals perquè la intensitat del foc i de la sonoritat avancin plegades.**

El ball de diables de mitjans dels anys 60.

Ara bé, aquest increment del volum de pirotècnia no sempre és positiu per a les colles. El cost de la pirotècnia ha augmentat considerablement, mentre que les partides econòmiques destinades als actes de foc per part dels ajuntaments sovint s'han mantingut estables. Això fa que, avui dia, moltes colles hagin d'aportar diners dels seus propis ingressos per poder dur a terme les Festes Majors del municipi i participar en correfocs fora de casa.

Un altre canvi significatiu és que, fa 75 anys, organitzar una cercavila era molt més senzill pel que fa a la normativa. Actualment, **existeixen diverses lleis estatals i autonòmiques que regulen aquesta pràctica**. Per fer qualsevol actuació amb pólvora, és necessari disposar de llicència municipal, autorització per utilitzar material pirotècnic (RGCRE i CRE) i una assegurança de responsabilitat civil. Aquesta última és una despesa que ha d'assumir la mateixa entitat.

El RGCRE només és obligatori per als responsables de les colles, però el CRE és necessari per a tots els membres del ball i cal anar-lo actualitzant periòdicament. A més, aquestes normatives també regulen aspectes municipals i comportaments del públic, com ara la roba adequada per assistir als actes de foc o la prohibició de llençar aigua als diables.

Un aspecte que també ha evolucionat és la forma en com el públic viu actualment els correfocs. Abans, molta gent mirava els diables "des de fora"; no hi interaccionava. **Avui, en canvi, el públic entra sota el foc**. Per això mateix és important saber diferenciar entre una cercavila, en què el públic és pur espectador i no pot entrar sota el foc, i un correfoc, en què és el lloc per interaccionar amb els diables.

Baixada de Sant Pau de finals dels anys 80, quan els diables corrien.

L'Infern que ressona

El ball de diables evoluciona per carrers i places al so dels timbals. L'estil actual de les colles de Ribes es fonamenta en uns trets característics que el converteixen en singular arreu del país.

MOLTS TIMBALERS

El primer que salta a la vista quan actuen les colles de Ribes és que estan formades per molts timbalers. És estrany que baixin de la vintena i poden arribar fins a la quarantena. La revisió de fotografies i vídeos d'anys enrere situa aquest creixement exponencial a principis de la dècada dels 90, coincidint amb el creixement demogràfic del poble i, en conseqüència, del nombre de participants en les festes majors. **Aquest volum de timbalers contrasta amb el que era habitual en els balls de diables del segle XIX i començaments del XX**, quan només en sortien un o dos. L'Acte Sacramental Antic de Ribes ja en deixa constància d'almenys un. I de 1951, quan es recupera el ball de diables, fins a finals dels anys 70, la formació habitual era també d'un sol timbaler.

EL SO DE LES CAIXES

L'altra gran particularitat dels timbalers ribetans és l'ús de caixes. Aquest tipus de timbal **ja apareix documentat almenys des de 1951, quan es recupera el ball de diables al poble**. Els primers models fotografiats són els d'uns timbalets d'unes 12 polzades, amb estructura de fusta, tapes de pell, tensors de cuir i cordes de canem i –essencial perquè emetin aquest so– bords a la part inferior. L'acompanyament sonor del ball de diables a Ribes no ha sigut homogeni. Entre 1951 i 1979, quan només se surt majoritàriament amb un sol timbaler, es fan servir almenys 10 models diferents de timbal, 7 dels quals eren caixes de diversos formats. No és que fos així per cap voluntat especial. Sortien amb el que tenien a mà. En aquest sentit, la tradició grallera de Sitges podria haver contribuït a la presència de caixes a Ribes. A la vila veïna, de fet, ja hi ha fotos de principis del segle XX en què es veuen el Ball de Diables i el Drac acompanyats per caixes. A principis dels anys 80, quan els timbalers dels balls de diables de Ribes comencen a créixer en quantitat, les caixes ja assumeixen el rol que ha perdurat fins avui en dia, fent de segona veu a base de repics que reforcen l'estil militaritzat dels tocs de timbal.

Sortida d'Ofici de la Festa Major de Sant Pere de principis dels anys 60.

TIMBALS RECUPERATS

El so dels timbalers ribetans va recuperar part de la seva essència l'any 2019. Va ser aleshores quan els tres balls de diables que participen en les cercaviles adultes van fer un projecte conjunt per tornar al model de timbal tradicional, de la mà d'una proposta que va guanyar els Pressupostos Participatius. Els nous instruments estaven fets a base d'una **estructura de fusta, amb tapes de pell i amb tensors de cuir i cordes de canem**. Els timbals van ser obra de l'artesà Miquel Àngel Ortiz i Castellón, conegut artísticament com a *Xixo Luthier*.

TOCS VARIATS

Els balls de diables ribetans disposen d'una quinzena de tocs de timbal. El més antic i representatiu és *El Ball de Diables*, que **segueix el mateix patró rítmic dels balls de diables de Sitges, Vilanova i Vilafranca**. Aquesta estructura ja està recollida en altres poblacions des de finals del segle XIX. El timbaler més habitual del ball de diables entre els anys 50 i 60 va ser en Josep Maria Albareda i Marcer, conegut com a *Borrec*. Els seus records descriuen els tocs de

timbal d'aleshores com a "improvisats", tot i que ressaltava "el típic dels diables" (s'entén que *El Ball de Diables*) i "el que semblava dels indis de les pel·lícules de la tele" (el que vindria a ser com el característic de Sant Quintí, però mantenint també els tocs que marquen la pulsació). Ja en la dècada dels 70, també s'incorporaria *La Creu Roja*, a imitació de la marxa militar que interpretava la Banda de la Creu Roja de Sitges que havia participat en les festes majors ribetanes durant aquells anys. **Els tocs actuals també són la síntesi de dos moments creatius prou concrets**. D'una banda, els anys 80 i 90 quan a la comarca –entre les 5 colles de foc de Sitges i el Drac la Geltrú– es creen o s'adopten diferents tocs que s'han estès i mantingut. De l'altra, ja ben entrats els 2000, quan els balls de diables ribetans creen alguns tocs de manufactura pròpia que també han perdurat fins avui. Alguns d'ells disposen de dues parts, a més de jugar amb el volum i la velocitat, per tal de coordinar el so dels timbals amb el ritme de foc d'una encesa o amb altres moments determinats d'una actuació.

Un quart de segle de creixement exponencial

Any 2001. Un quart de segle enrere. Ribes commemora el 50è aniversari de la recuperació del ball de diables. L'efemèride l'organitza el Ball de Diables de Ribes en solitari, única colla adulta del moment, i té lloc el diumenge posterior a la Festa Major de Sant Pere. Consisteix en una cercavila de foc amb la participació dels balls de diables de l'Arboç, la Riera de Gaià i Alforja com a colles convidades, que també representen els seus balls parlats. La programació d'aquella tarda comença amb una xerrada sobre balls de diables. **Ara, coincidint amb la commemoració del 75è aniversari de la recuperació, mirem pel retrovisor per veure com ha evolucionat el ball de diables a Ribes i, amb ell, el nostre mapa festiu.** I és que moltes de les colles i dels actes que avui tenim establerts i consolidats són fruit del creixement i l'endrega dels darrers 25 anys.

Foguera del Correfoc de Sant Pau de 2025.

La colla que l'any 1995 acabaria formant l'actual Ball de Diables de Ribes, en els seus inicis, a finals dels anys 80.

La colla que l'any 2002 acabaria formant l'actual Ball de Diables de Ribes Colla Jove, el 1999, quan eren el Ball de Diables Mitjans.

50È ANIVERSARI DE LA RECUPERACIÓ (2001)

5 colles en total

1 colla adulta: el Ball de Diables de Ribes

2 colles juvenils d'edats similars:
el Ball de Diables Mitjans i la Colla Infernal

2 colles infantils d'edats similars:
el Dimonis de ribes i els Diables Petits

0 colles de veterans

Cada colla funciona per separat

Totes les colles comparteixen les mateixes cercaviles per les festes majors de Sant Pau i Sant Pere

Les colles adultes repeteixen els versos satírics de Sant Pau després de la Cercavila de Vigília i després de la Baixada de Sant Pau i fan els de Sant Pere després de l'Anada a Ofici

El Correfoc de Sant Pau té 5 anys d'història, acaba amb una encesa conjunta i compta amb la participació de 2 colles locals i, normalment, 2 de convidades

No existeix cap correfoc que rememori l'anada del ball de diables fins al Castell per donar la benvinguda, l'any 1972, al Drac de Tres Caps

No existeix cap correfoc infantil

Les presència de diables és habitual a la Festa Major de Sant Jaume a Puigmoltó

Cap colla actua al marge de les cercaviles de Sant Pau, Sant Pere i Sant Jaume

Les colles no organitzen ni participen en cap acte cultural de manera regular

No existeix l'Assemblea de Balls Populars

No existeix Barraques

Ribes no és present en cap col·lectiu nacional que aglutini els balls de diables

Ribes no ha aconseguit mai un acte de diables d'abast nacional

75È ANIVERSARI DE LA RECUPERACIÓ (2026)

6 colles en total

2 colles adultes: s'hi afegeix el Ball de Diables de Ribes Colla Jove, continuació del Ball de Diables Mitjans

1 única colla juvenil: es crea el Ball de Diables de Ribes Colla Mitjana, continuació dels Dimonis de Ribes i inspirat en l'anterior Ball de Diables Mitjans

2 colles infantils, però d'edats diferents: els Diables Infernals, que mantenen la denominació de l'anterior colla juvenil, i els Diables Petits

1 colla de veterans: es crea el Ball de Diables de Ribes Colla Històrica

Les colles continuen sent independents, però es coordinen conjuntament per facilitar, tant com sigui possible, el pas dels seus membres de les colles infantils a les colles adultes

Les colles infantils tenen cercaviles pròpies i la colla de veterans participa en actes al marge de les cercaviles de Festa Major

Les colles adultes només fan els versos satírics de Sant Pau després de la Cercavila de Vigília i reubiquen els de Sant Pere abans de la nova cercavila de Sant Pere

El correfoc de Sant Pau té 30 anys d'història, acaba amb la Foguerada i compta amb la participació de 3 colles locals i 6 de convidades

Se celebra el Correfoc de Llegendes cada 5 anys el primer dissabte de juliol

Se celebra el Correspurnes el primer dissabte d'octubre

Primer les colles adultes i després les infantils deixen de participar a la Festa Major de Sant Jaume a Puigmoltó

Es recuperen, de manera readaptada, les visites del ball de diables per les masies i es recupera la data de la Festa del Roser per fer-hi una cercavila de foc amb diables veterans

S'organitza la Xerrada Diabòlica i es participa en la programació de la Diada de Sant Jordi i de la Diada Nacional de Catalunya

Totes les colles tenen representació a l'Assemblea de Balls Populars

Les dues colles adultes en van ser les impulsores, juntament amb el GER i els Xulius, i continuen col·laborant-hi

Les dues colles adultes estan representades en la nova Xarxa de Balls de Diables de Catalunya

Ribes ha sigut la seu, l'any 2022, del Concurs d'Enceses de Catalunya

Del 75è al 150è

Mai com ara hi havia hagut tanta informació a l'abast sobre els balls de diables. Aquestes fonts de coneixement tenen orígens diversos. D'una banda, documentació recopilada per arxius, biblioteques o altres institucions oficials. De l'altra, bibliografia publicada per historiadors o estudiosos de la cultura popular (**a Ribes, per exemple, disposem de brillants separates incloses en els programes de Festa Major**). I, finalment, tampoc podem oblidar les aportacions que fan alguns particulars: des de vídeos i fotografies, fins a la memòria oral construïda a base de records.

Bona part del contingut que hem redactat en aquesta separata no hauria sigut possible sense la suma de tots aquests elements, recollits durant els darrers anys. **Poder concentrar tot aquest coneixement compartit a través de l'Arxiu Municipal és fonamental** per facilitar la cerca d'informació no només als interessats d'ara, sinó també a les futures generacions.

És el mateix que passa amb el ball de diables, que es va poder recuperar i **s'ha pogut mantenir gràcies a la implicació no només dels membres actius que hi han sortit, sinó de tota la gent que hi ha col·laborat des de fora**. Això inclou les cosidores i modistes que han fet els vestits, els pintors que li han donat forma, els fusters que han fet maces, els ferrers i soldadors que han fet ceptrots i carros, els pirotècnics que han ajudat a donar forma a enceses i altres espectacles plens de foc i llum, els lletraferits que han escrit versos i totes les persones i comerços que, d'una manera o altra, hi han posat el seu granet de sorra.

D'aquí a 6 anys, el 2032, es commemorarà el 150è aniversari de la primera referència documental del ball de diables a Ribes. Un segle i mig que avui es tradueix en 6 colles i més de 350 participants. Aquella serà una bona ocasió per continuar ampliant coneixements sobre les diferents etapes de la nostra història i per continuar celebrant com a poble les nostres festes majors. Al capdavant, allò que ens fa més feliços. Allò que ens fa ser com som.

VISCA EL BALL DE DIABLES, VISCA RIBES I VISCA CATALUNYA

Encesa conjunta dels tres balls de diables i del Drac de Tres Caps durant el Final de Festa de la Festa Major de Sant Pere de 2025.

LA PRESERVACIÓ DEL PATRIMONI

En l'àmbit de l'arxivística, la preservació documental ocupa i preocupa. Fa uns anys, quan ja s'assumia generalitzada la gestió electrònica documental, hom encara es plantejava la perspectiva de la pèrdua de la integritat física, tant dels suports com de la informació que contenen. Encara ara, preocupa la capacitat gestora que tindrem en anys futurs per recuperar part de la memòria social que, ben segur, es perdrà en núvols virtuals. Per això és tan important la tasca que cadascú de nosaltres, a nivell individual, ha de fer per preservar la seva pròpia memòria.

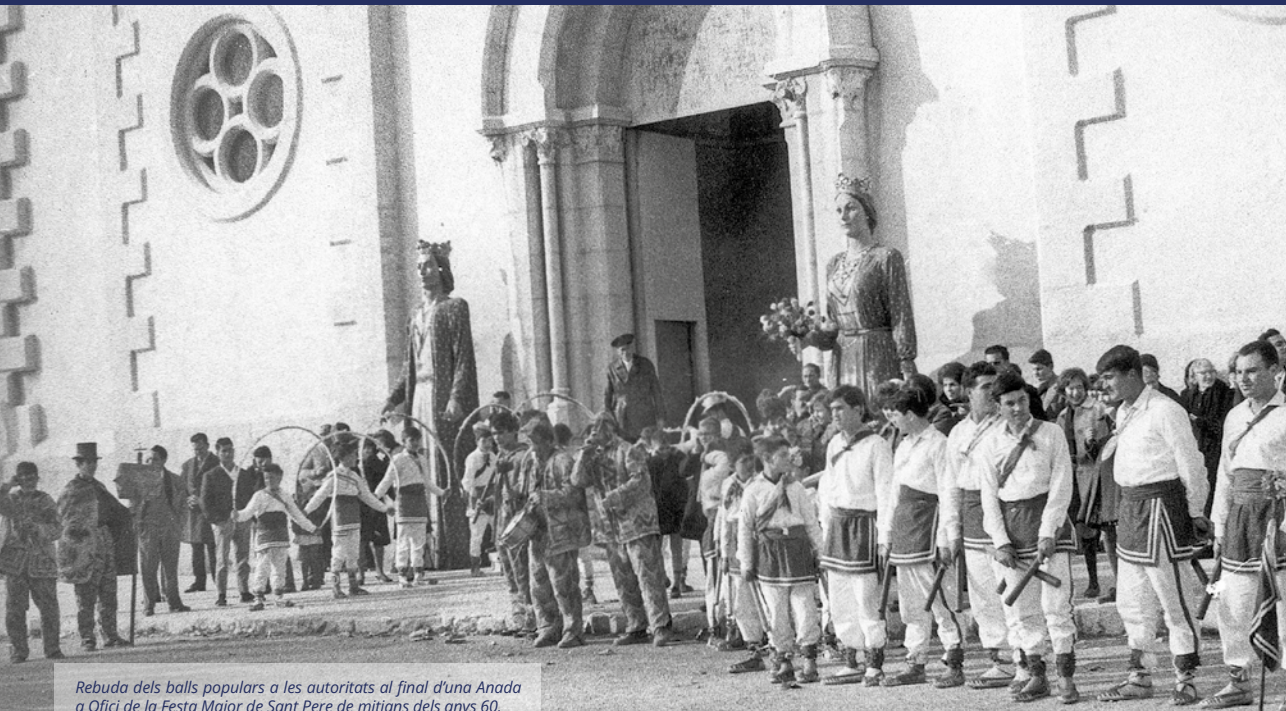
L'Arxiu Municipal de Sant Pere de Ribes ha fomentat, a través de la gestió diària i d'activitats de difusió i recerca, les actuacions que han permès a entitats com els balls de diables de Ribes recuperar dels fons fotogràfics i documentals la informació necessària per preservar el llegat dels seus antecessors i promoure la continuïtat entre els seus predecessors. La conservació física en espais climatològicament capacitats, materialment dotats i tecnològicament adaptats han permès consolidar els fons fotogràfics i documentals.

Desenvolupar accions que fan públics aquests fons, a més, ens ha permès consolidar l'Arxiu com a centre de recerca. Facilitar i proporcionar eines als investigadors ens ha permès, també, la consolidació de l'Arxiu com espai públic de confiança on dipositar els fons privats, familiars o institucionals dels quals disposem.

El personal de l'Arxiu volem agrair als balls de diables de Ribes la confiança dipositada per ajudar-los a dur aquesta tasca de commemoració del 75è aniversari de la recuperació. Sobretot, destacant la proximitat, la familiaritat i el respecte vers la nostra feina.

Jesús Castillo i Laura Tomàs, arxivers de l'Arxiu Municipal.

Rebuda dels balls populars a les autoritats al final d'una Anada a Ofici de la Festa Major de Sant Pere de mitjans dels anys 60.

El Lucifer, l'Angelet i un diable, per la Festa Major de Sant Pere de 1951.

